

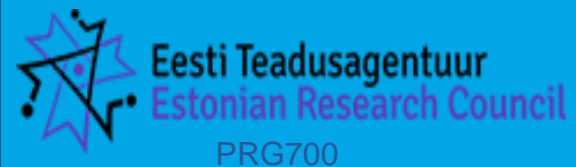
TARTU ÜLIKOOL

ARENGUSEIRE KESKUS

Milline tulevik ootab Eesti peresid?

Veebiseminar 28.04.2022

Eesti Teadusagentuur
Estonian Research Council

PRG700

Arenguhooni ja tõendeid uurimustest

Lastega perede hulgas on valdav kahe lapse ja kahe täiskasvanuga peretüüp, üks täiskasvanutest võib olla kasuvanem

- Paarisuhtes lapsevanemad on üksikvanematega võrreldes oma eluga rohkem rahul

Lasterikkastes peredes (3+ last) kasvavate laste arv on suurenenemas

- Lasterikkad paarisuhtes lapsevanemad on eluga keskmiselt rohkem rahul kui need, kellel on vähem lapsi

Perekondade „kärjestumine“ muudab suhted keerulisemaks

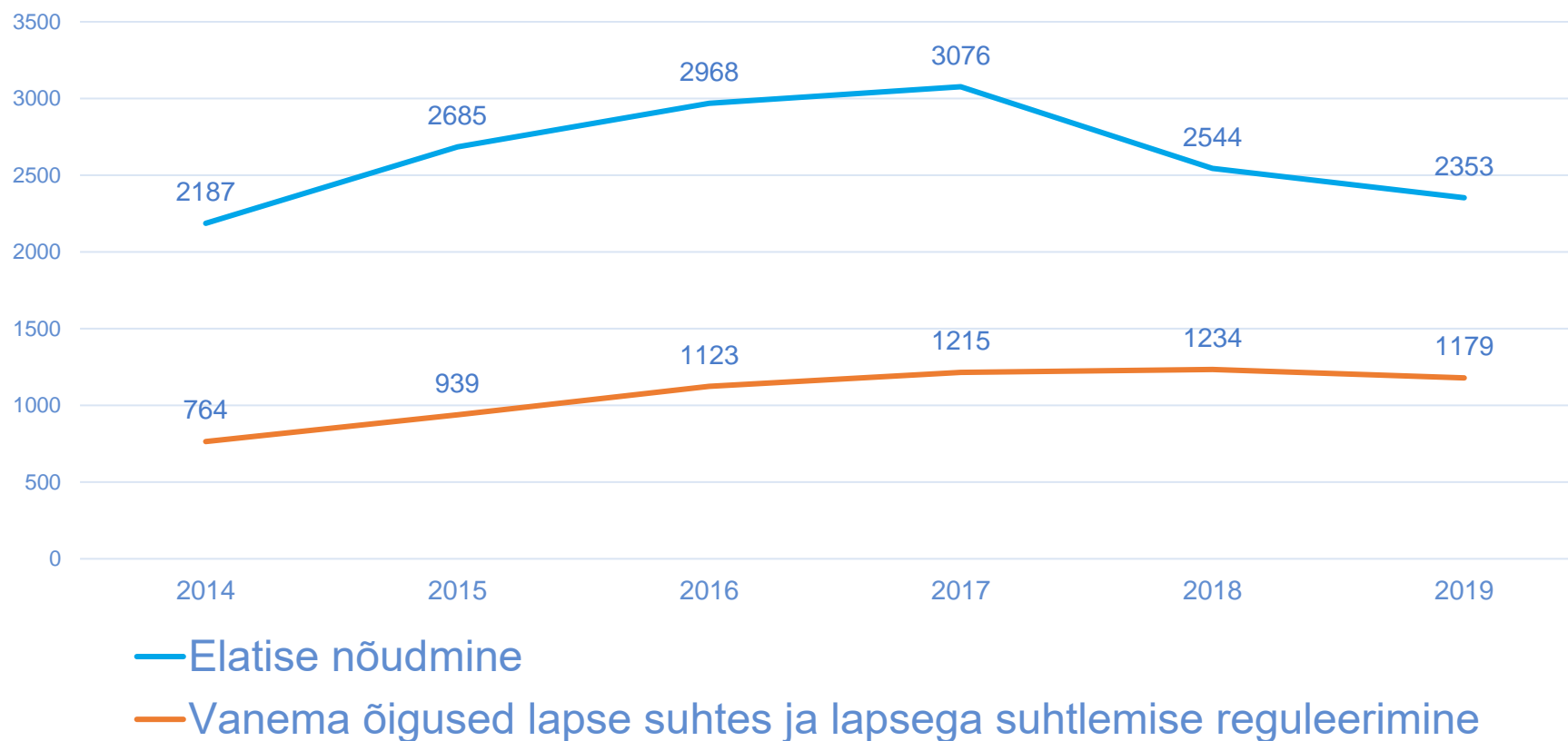
- Mõlema sünnivanemaga elavad lapsed on rohkem eluga rahul kui üksikvanema või kasuvanemaga elavad lapsed
- Tüdrukud on poistest perestruktuuri muutuste suhtes tundlikumad

Vanemate elu- ja vanemlikud oskused, sh oskused last kuulata ja temaga arvestada on tähtsamad kui kunagi varem

- Lapsed loovad tuleviku ühiskonna kestlikkust ja sidusust

Allikad: Eesti sotsiaaluuring; Euroopa elukvaliteedi uuring; Rahvusvaheline laste heaolu uuring

Eraldi elavate vanemate kohtu poole pöördumiste arv on lapse hooldus- ja suhtluskorra asjades kasvanud

Allikas: Sarv jt., 2021; kohtute infosüsteem

Kui vanemaks olek ei õnnestu

Katre Luhamaa
Tartu Ülikooli Euroopa õiguse ja rahvusvahelise
õiguse lektor

Kui vanemaks olemine ei õnnestu

- Eestis eraldatakse perest igal aastal ca 280 last
- Enamik neist lastest paigutatakse asendushooldusele või turvakodusse
- 2020. aastal jõudis asendushoolduselt tagasi bioloogilisse perekonda 60 last
- Rahvusvahelises kontekstis peetakse Eestit riskidele orienteeruvaks riigiks, kus laps eraldatakse perest vaid siis, kui oht lapsele on väga kõrge
- Analüüsiti 2018. aasta perest eraldamise jõustunud kohtuotsuseid (n=169 lahendit)

Perekonnast eraldatud lapsed

	2018	2019	2020
Perekonnast eraldatud lapsed	287	292	284
..perekonnast eraldatud lastest paigutati asendushooldusele	177	132	176
..perekonnast eraldatud lastest paigutati turvakodusse	16	49	36
..perekonnast eraldatud lastest paigutati tagasi bioloogilisse perekonda	83	104	60
..muu	11	7	12

Eraldamises osalevate perede karakteristikud

- Üksikvanemaga pere (enamasti ema)
 - Üks vanematest välismaal
- Vanemast tulenevad riskid:
 - Sõltuvus (alkohol ja narkootikumid, vähem ravimid)
 - Vanemate halb hakkamasaamine
 - Vanem ei soovi lapse eest hoolitseda
 - Hoolimatus lapse suhtes
 - Vaimse tervise probleem
 - Vägivald (enamasti vanematevaheline, harvem lapse vastu suunatud)
 - Ebastabiilne elukorraldus
- Lastega seotud riske vähem, kui siis
 - Lapse erivajadus (enamasti väiksema lapse puhul)
 - Lapse kuritegevus või koolikohustuse mittetäitmine

Kes aitab last ja vanemat?

- Enne lapse perest eraldamist peab KOV vanemaid ja last toetama
 - Tugi enamasti seotud vanema riskiga
 - Vähe lapsele ja vanematele koos suunatud teenuseid
- 1/3 asjadest saab lapse eestkostjaks sugulane
 - Vanavanemate suur roll
 - Kas sellist peret toetatakse?
- Ülejäänud asjades jõuab laps asendushooldusele
- Vanema õigus lapsega kontakteeruda säilib
- Lapse elu praktiline korraldus jääb KOV-le ning seda kohtuotsuses kindlaks ei määrata

TARTU ÜLIKOOL

Asendushoolduse õppetunnid

Judit Strömpl
Tartu Ülikooli sotsiaaltöö uuringute kaasprofessor

Asendushooldus

- Perepõhine (66% kõigist asendushooldusel olevatest lastest)
 - lapsendamine*
 - eestkoste
 - perekonnas hooldamine ehk hoolduspere teenus
- Asutusepõhine (34%)
 - SOS Lasteküla
 - perekodu
 - asenduskodu

* Ametlikult ei kuulu asendushoolduse alla

Lapsed ja nende vajadused

- Heterogeenne rühm, kuid kõik nad on trauma kogemusega
- Traumad
 - Sünniperes kogetud hooletusse jätmine jm väärkohtlemine
 - Sünniperest ilma jäämise muud põhjused (nt vanemate surm, haigestumine jm)
 - Perest eraldamise protsess - otsusetegemine
 - Asendushooldusele suunamise protsess – vaheetapid
 - Asendushooldusega kohanemine
- Traumade tagajärjed aju arengule

Laste erivajadused – traumateadlik hooldus

- Asendushooldus peab vastama mitte ainult lapse esmaste vajaduste rahuldamisele, nad vajavad spetsiifilist traumateadlikku hooldust
- Traumateadlik hooldus tähendab eelkõige
 - Spetsiifilisi igapäevaseid tegevusi, mis stimuleerivad aju erinevate piirkondade arengut
 - Spetsiifilist suhtlemist usalduse taastamiseks ümbritsevate inimeste vastu
 - Harjutusi enesehinnangu ja eneseusu tugevdamiseks

Asendushooldusel olevate laste identiteedi ja autonoomia arendamine

- Individuaalne ja kollektiivne identiteet
- Traumateadlik lapse informeerimine
 - Lapse õigus teada oma elu lugu, sh faktid sünnipere ja juhtumi kohta
 - Tõetruu ja samas last säästev info – eeldab spetsialistide ja hooldaja tundlikkust ja kõrget kompetentsust
- Suhted sünniperega
 - Laps identifitseerib ennast sünnivanema(te)ga
 - Sünnipere toetamine pärast lapse perest eraldamist – Eestis praktiliselt olematu
 - Sünnivanemad on sageli ka traumakogemusega – kordub „nõiaring“

Kuhu liigub Eesti pere ja sellele toetuv ühiskond?

Dagmar Kutsar

Tartu Ülikooli sotsiaalpoliitika kaasprofessor

Suundumus 1: Ühiskonna kestlikkust ja sidusust toetav perekond kui hästi toimiv võrgustik

- Valitseb tasakaal perekonnasisese ja -välise eneseteostamise vahel
- Laste ja perede toimetulek suureneb koostöömeele (põlvkondade vaheline solidaarsus, kogukondlik tugi) toel
- Eluoskuste ja koostöömeele arendamine algab varases eas ning kestab läbi elu
- Vanemaks kasvamine algab ammu enne lapse sünni ja jätkub inimese elu lõpuni
- Võrdne vanemlus on nii indiviidide kui ka institutsioonide ja organisatsioonide poolt laialdaselt omaks võetud
- Mitmekesiste perekonnastruktuuride taustal toimib perekond kui võrgustik, pakkudes lastele häid kasvu- ja arengutingimusi ning luues subjektiivset heaolu
- Inim- ja laste õigused on ühiskonnas kõrgelt teadvustatud

Suundumus 2: Ühiskonna kestlikkust ja sidusust luua püüdev laste ja perede terapiseerimine

- Ühiskonna kestlikkust ja sidusust toetavate ennetusmeetmete asemel on suurem rõhk sekkumismeetmetel („tulekahju kustutamine“)
 - Probleemile reageeriv sekkumine võib küll pakkuda lühiajalist leevendust, kuid olla pikemas perspektiivis vähetõhus (nt lapse eraldamine perekonnast võib ajutiselt leevendada lapse olukorda, kuid aidata ebapiisavalt kaasa tema edasise heaolu loomes)
- Kasvav vajadus lastekaitse spetsialistide, psühholoogide, pereterapeutide, hooldusvanemate jt abistavate spetsialistide („tuletõrjujate“) järele
- Intensiivne teenuste loome, tõenduspõhiste programmide rakendamine, erinevatel viisidel laste ja perede ellu sekkumine nende heaolu parandamise eesmärgil
- Ühiskonnas napib inim- ja laste õiguste alast teadvustatust, oskused õigustega igapäevases suhtluses arvestada on ebapiisavad
- Sekkuvatele ja abistavatele püüdlustele vaatamata on ühiskonna kestlikkus ja sidusus vähe toetatud

Suundumus 3: *Mina*-kultuuri väärtustav ühiskonna sidusust loov, kuid rahvaarvult kahanev ühiskond

- Individuaalsele elukarjäärile orienteeritus süveneb
- Inimõiguste alane teadlikkus on kõrge, valikute laias ja muutuv spektris navigeerimise oskus on väga hea, rõhk on perekonnavälisel eneseteostusel
- Rohkem on lühemat või pikemat aega kestvaid kooselupõhiseid leibkondi, kasvab soovitud lastetuse osakaal ühiskonnas
- Sündimust ja vanemlust toetavad meetmed ning programmid panustavad vähe nii ühiskonna vananemise protsessi pidurdamisse kui ka tulevikuühiskonna sidususse

Dilemmad, poliitilised valikud

- Sünde toetav riiklik poliitika vs laste ja perede heaolu toetamine
 - lasterikkus võib olla edukas ühiskonna vananemise protsessi peatamisel, kuid eeldab ka suuremat ühiskonnapoolset panustamist sündivate laste arengusse ja heaolusse
- Eneseabi ja koosmeel vs ühiskonna poolse toe suurus
 - üldise toimetuleku taustal võib ette tulla nii ajutisi kui ka kestvaid olukordi, kus isiklikud toimetulekuressursid ja -tahe osutuvad ebapiisavaks ning vajalik on ühiskonnapoolne sekkumine
- Isiklikud valikud vs ühiskonnapoolsed ootused ja eelistused
 - hea oleks, kui isikliku ja ühiskonna arengut toetavad valikud oleksid tasakaalus